

Erramun Baxok

Iparraldeko kulturgintzaren aurtengo ezaugarriak aztertze-ko, Euskal Kultur Erakundeak zabaltzen duen *Leihotik* aldizkariaren lau aleak berriz irakurri ditut. Bizpahiru gogoeta.

Sorkuntzaren urtea

Milurte berria ren hastapena kultur sorkuntza aberatsa- rekin ospatu da. *Aingeru* ikusgarriak kantuak, dantzak eta i rudiak nahasten ditu, biziaren aroak kontatuz. *Ametsak dantza* krea- zio hutsa da Ariadnaren mitoak asmarazia: do- zena bat olerki berri kantu bilakatu dira «Mendiz mendi» abesbatza zuberotarra ren bitartez. *Izarren hautsa* ikusga- rriak ere arte asko biltzen ditu, ipuin, antzerki, bertso, be- tiko gaiak aipatuz, lurra, herria, bizia.

Aipamen berezia hartzen dute kolegioetako ikasleek s o rtu ikusgarriek, *Euskaldunak Zupen*, ZUP Baiona bazterre- ko bizitza gunea delarik, edo *Besta soinu, jazz'in college*, Donapaleu, Garazi eta Baigorri aldeko ikasleek antolaturik. Aipagamia ere Parisko euskaldunek kantatzen eta dantza- tzen duten *Ibilaldia*, ikusleari zazpi herrialdeak erakusteko.

Eta besteak beste: *Lamintegiko laminak* antzerkia, *Ma- talaz* pastoral moldean, *Bertzea* filma... Kultur sorkuntzari buruz egin da gogoeta bat. Itxaro Borda idazleak esplika- tzen digu sorkuntza posible dela multzotik ateratzen de- narentzat, «gutasunetik» «nitasunera» iraganez: «Nik ere anitz urte baliatu dut 'gu' kolektibo horren geriza. Baina bortxaz ikasi dut, beti bazterretik idatziz, abantaila genu- keela 'ni' bezala kreatorik edozein alorretan».

Euskalguneak

Aspaldidanik hiru kultur etxe irekiak dira hiru herrialdee- tan, Eihartzea Hazparnen, Haize Berri Izuran eta Ühaitza

Zuberoan, hiru euskal iratiarekin kulturgintza aitzinarazten dutenak. Geroztik beste kultur gune batzuk sortu dira, Garazikus, Aldudarrak, besteak beste. Eta oro ren laguntzaille Uztaritzen dagoen Euskal Kultur Erakundea (EKE). Honen finantzamendua segurtatua da, baina ez beste elkarreana. Eta zer egin dezake EKEk bakar-bakarrik? Kurturgintzak sare bat eskatzen du sorkuntza sustatzeko, zabalkuntza segurtatzeko eta hurbileko formakuntza antolatzeko.

2000ko abenduan sinatu zen Hitzarmen Berezian badago atal bat kulturaz hiru ildo nagusi definitzen dituenak: 1) euskal kultura zabaldu kulturgintzaaren alor guztietan, adibidez komunikabide berrietan; 2) dauzkagun erakundeak sartu Ipar Euskal Herri osoa estaliko duen sare batean, Baionaldearen buruzagitzarekin baina kostaldea barnealdeari lotuz; 3) Euskal Herriko kultura hedatu herrian bertan, bai eta kanpora ere kulturak elkarren artean gurutzatuz.

Helburu praktiko batzuk ere finkatuak dira: Euskal Erakustoki berrituaren eragina beste ondareguneei begira, hemengo artxiiboak herriratzea, artisten profesionaltasuna, talde eragile bat kulturgintza osoaren kudeatzeko. Gertatzen dena da gaur egun kultur elkarre batzuek zailtasun handiak dituztela finantzamenduaren aldetik, ez baitakite arduradunak noiz arte ordainduko dituzten. Inudiluke irratia arriskuz kanpo direla. EKEk eskaturik, arduradun bat izendatzekotan da, eta bi hilabete barne kulturgintza antolaketaren argazki fidagarri bat eman behar dio Hautetsien Kontseiluari. Espero dugu Hitzarmeneko dirua baliatuko dela euskal kulturari bizi berri bat emateko.

Gainera, ordu da hirietan ere euskalguneak antolatzeko, gure nortasuna hobeki ezagutarazteko ahalik eta publiko zabalenari. Ez baitezpada ikusgarri harrigarriak, baina gizarte egiturak baliatuz: udaletxeetako kultur zerbitzuak, gazteen topaguneak, liburutegiak, eskola inguruko animazioak... Jadanik badira ekintza ederrak, «Baiona kantuz», Polo auzunean dagoen «Bizitza zibikoaren etxe» elkarretaratzeak. Bat-bateko ekintzetarik euskal animazio jarraiketara pasatu behar da talde eragile batzuen bitartez.

Euskaingintzaren aholkularitza

Iparraldeko botere publikoen artean 2000. urteko eguberri sinatu zen Euskal Herria 2001-2006 Hitzarmen Berezian bada lehen kapitulu bat, «hizkuntza politika». Kapitulu horrek eskaintzen duen lehen ekintza da Hizkuntza Kontseilua. Alabaina, egitura berezi hau uztailean eraiki zen euskaingintza politikaren aitzinarazteko.

Hizkuntza Kontseiluaren helburua orain argi ageri da: euskararen aldeko hizkuntza politika asmatzen eta bideratzen laguntzea, hastapenean Hitzarmen Berezian hautatu diren 10 ekintzak, eta, bestalde, Antolaketa Eskeman diren beste 5 ekintzak, beti balio dutenak, ez badira ere plan kontratuan sartuak. Geroxeago Hizkuntza Kontseiluak proposatuko ditu Eurokartako 39 hizkuntza neurriak, Konstituzioaren aldetik onargarriak direnak. Bai eta ere Korsikan eta Alsazian erdietsi dituzten aitzinamenduak, «berdintasun errepublikanoaren» izenean.

Administrazio kontseiluak idazkari nagusi bat hautatu du, Eguzki Urteaga, euskaingintzako alor ezberdinetan lan taldeak biltzeko: irakaskuntzan, komunikabideetan, euskararen egoera publikoaz. Lau eginbide nagusi:

Koordinazio funtzioa. Gaur egun egitura federatzaileak badira euskal nortasunaz arduratzen direnak: Euskaltzaindia, Euskal Kultur Erakundea, Euskal Konfederazioa, Ikas pedagogia zerbitzua, eta Garapen Kontseilua. Ordezkarriak Hizkuntza Kontseiluan elkarretaraten dira. Alabaina, euskaraz aitzinarazteko, mugimendu guztiak bildu behar dira, euskaingintza, kulturgintza, irakaskuntza, bai eta ekonomiaren garapena ere. Nola euskaldundu ahal liteke jendez husten ari den lurralde bat? Lehenbailehen mobilizatu beharko dira beste gizarte indar batzuk, hala nola sindikatuek, unibertsitatea, hedabideak.

Proposamen funtzioa. Gaur egun eginbide honek garrantzi handia ukanen du. Garapen Kontseiluak beste alorretan egiten duen bezala, Hizkuntza Kontseiluak abisuek ongi landuko ditu, jakitunen laguntzarekin nola hezkuntza elebidunean hala hizkuntza zuzenbidean. Anitz alor bada lantzeko, halere lehentasunetan lehentasuna da eus-

kal ikaskuntza eskaintzea lehen mailako ikasle orori; ondorioz, irakasleen formakuntza eta ikasmaterialen ekoizpena aitzinarazi behar da.

Gainera, ezin aipatzeko galde batzuk baditugu, erantzun ausartak eskatzen baitituzte. Nolako irratigintza gazteentzat, euskara 10etik batek dakielarik? Non dira ikastoletako eta gau eskoletako ikasle ohiak? Zergatik familia euskaldunetan ere euskara hain xuhur? Zergatik erakundeek herri hizkuntza hain guti erabiltzen dute, legeak onartzen duen baino askoz gutiago?

Begirale funtzioa. Beharrezkoa da noiznahi jakin dezagun euskara zer bilakatzen ari den eta zein diren euskalgintza ekintzen ondorioak. Hizkuntza behatokiak urtero zabalduko du euskararen egoera eta neurtuko zein den hizkuntza egitarauen eragina gure hizkuntza biziberritzeko.

Aurreikuspen funtzioa. Eginbide honek garrantzi handia dauka geroari buruz. Hizkuntza politika beharko da etengabe osatu, berritu, eta gainera gizarte zibila mobilizatu euskal estrategia zabal batean. Ikertuak ez diren euskalgintza alor batzuk badira, unibertsitatearen eginbidea, euskalguneen pizkundera, elebidunen mintzamoldeak. Beste herrietan ikerketak eta entseguak egiten dira, hemen ere egokituz balioko luketenak.

Ezin dugu onartu hamarkadak irauten duen militantziaz ez duela euskararen gainbehera gelditu, Hegoaldean gazteen euskalduñoa hamar urtez bikoiztu delarik. Politika ez da arrazoi bakarra. Hizkuntza politika beharrezkoa da. Baina gure desafio historikoa da euskara behetik gora abiatzea elkarrekin, familiak eta eskolak lauzkatuz, kultur-gintza eta garapen ekonomikoa uztartuz. Horretarako hiru bide nagusiak dira:

- euskal ikaskuntza zabaltzea, lehen mailako ikasle guztiei,
- euskalguneak indartzea familietan, auzuneetan, he-dabideetan,
- euskararen publikotasuna segurtatzea hizkuntza zerbitzuen bitartez.

Hizkuntza Kontseiluaren pedagogia da gu denok bultzatzea hautatuak diren ekintzak artoski gauzatzera, begi

bistan atxikiz euskara biziberritzea lan luzea dela. Eta filosofo batek zioena izan daiteke erakunde hau: «ibaiaren j o a ira aldatuko duen harkaitz egokia».

Kulturak gurutzatzen direlarik

Pantxoia Etchegoin EKEko zuzendariaren ideia nagusi bat da kultur trukaketa dela euskal kulturaren aberasteko baldintza, eta gainera «herrialde ezagun baten izaera, bizimodu, egoera politikoa eta geografia ezagutzeko modurik hoberena». Holaxe, iragan urtean ikusi eta entzun ditugu B'Net Marrakech taldeko kantari bereberak, Mzetamze taldeko andere geogiarrak, Bulgariako Slavei kantari-laukotea, Urs-Karpatz taldeko musikari tziganoak, Txetxeniako Daimakhan-Aznach taldea.

Aurten esperientzia berri bat gertatu da, bi aldetako trukaketa: hemendik hiru euskaldun, Maddi, Ruper eta Joseba, joan dira Uzbekistanera, eta handik bost andere etorri dira Dutortchilar abesbatza osatzen zutela. Haien ahotik Maulen eta Uztaritzen entzun ditugu kantu uzbekek, tadjikak eta pertsiarak. Hau guztia Taxkenteko enbaxada frantsesean Aurore (Goizargi!) andere itsasuar batek lan egiten baitu. Hau guztia hango herriak zorigaitzeko aktualitatean sartu direlarik.

Hiru euskaldunek ongi etorria kantuz egin ondoren, kantu hunkigarriak entzun ditugu, amodiozkoak, sehaska kantak, euria eskatzekoak, ezkontza egunekoak. Batzuk XIV edo XV. mendekoak, lehenagoko musika tresnekin lagunduz, bi sokatako «dutorra» adibidez. Kantaldiaren gailurra izan zen JosAntonen «Hegoak» olerkia kantatu digutelarik, han ginen orok errepikatuz. Denboraz kanpo eta mugaz gaineko unea, argitasun eta bakezko unea, garaia ilunak badira ere.

Han ibili den Maddi xuberotar kantariak bere lekukotasuna adierazten digu, Uzbek Herrian munduko kultura zaharrenak ikusi dituztela, herrialde ezberdinetatik etorri-riko kulturak hor nahasi zirela mendez mende, beti hobetuz. Ruper olerkaria ohartu da herri hura sobietarren bi-

dez modernitatean sartu zela ondare zaharra baztertuz. Gaur egun lehenagoko «harribitxiak» berriz biltzen dituzte, gaurkotasunari eta errusierari uko egin gabe.

Joseba musikariak miretsi ditu hango musika taldeak, tadjikak, tatarak, kazakhak, gutienez 30 kidez osatuak. Baina hiru euskaldunak taulen gainean agertzen zirelarik erlijiozko isiltasuna zen nagusi, nonbaiteko hitzak eta soi-nuak ulertzeko asmoz, eta bururatzean kartsutasun handiz txalotzen zituzten. Ibragimov taldearen gidariak antzekotasunak ikusten ditu bere herriaren eta Euskal Herriaren artean: artzainen kantak, jendeen zintzotasuna, harreman lasaiak, eta ongi bizitzeko gustua. Kultura bakearen iturria dela dio. Agian bai, han eta hemen.¶

Mikel Bujanda

Kultur ekipamenduak, inbertsio produktiboa

Bada mugimendu. Garabiak jiraka, zementu porlanaren garraio eta txertaketa lanak, hezurdurak zutitzen eta egituratzen ikusi dugu. Eraikuntza kulturalaren garaia da Iruñean. Hiriaren erdialdean Auditorio eta Kongresuen Jauregi izanzen den *Baluartea*; auzo zaharrean Erregeen Jauregi izandakoa *Artxibo* bihurtzeko lanetan. Hiritik kanpo, Altzuzan, Iruñerriari begira, *Oteiza Fundazioaren Museoa*.

Kulturgintzaren tenplu berriak, funtzional izateko agian bai baina, horren gainetik, batez ere nabarmentzeko sortuak diren eraikinak dira, berezko ikuskizun izateko, arreta erakartzeko, hiri berrituaren ikur bihurtzeko. Espektakularitatea lortu beharrez harroak eta ausardiaz egindako apustuak dira, ikusmina sortu dutenak, eta horiei begira gaude. Geure buruari esanez konfiantza dosi bat jarri beharko dela arkitektoengan (Patxi Mangado, Rafael Moneo eta Saenz de Oiza, hurrenez hurren.) Zalantza,